

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

ניתן ביום 27 במאי 2013

המערער

אלישע שמש

המשיב

המוסד לביטוח לאומי

לפני: הנשיאה נילי ארד, סגן הנשיאה יגאל פליטמן, השופטת ורדה וירט- ליבנה
נציג עובדים מר אלי פז, נציגת מעבידים גב' דיתי שרון

פסק דין

סגן הנשיאה, השופט יגאל פליטמן

1. בפנינו ערעור על פסק דינו של בית הדין האזורי בנצרת (השופטת עידית איצקוביץ ונציגי הציבור מר סאלח בדר ומר יהודה ברקן מיום 19.1.12) בתיק ב"ל 1561-10, בו נדחתה תביעת המערער להכיר באוטם שריר הלב ממנו סבל ביום 3.8.08 כפגיעה בעבודה כמשמעה בחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995.
2. המוסד לביטוח לאומי (להלן - המוסד) דחה את תביעת המערער, במכתב מיום 13.1.10, מן הטעם כי לא הוכח קיום אירוע תאונתי שאירע תוך כדי ועקב העבודה, אשר הביא לאוטם שהתפתח בתאריך 3.2.08, וכי השפעת העבודה, אפילו אם הייתה כזו, פחותה בהרבה מהשפעת גורמים אחרים.

רקע עובדתי

3. בית הדין האזורי פירט בפסק דינו את העובדות המוסכמות, כדלהלן:
 - (א) המערער שימש כעוזר מנהל ומנהל מפעלי העמק משנת 1998 וכיו"ר ועדת גידולי שדה אזורית (במקביל) משנת 2001.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

- (ב) בחודש יוני 2008 הוחלט על פתיחת מכרז לתפקידים בהם הועסק המערער. עד תום תקופת המכרז, ביום 30.6.08, התמודד מול המערער אדם אחד, שכישוריו נפלו מכישורי המערער.
- (ג) המערער היה בתחושה כי זכייתו במכרז מובטחת.
- (ד) למרות האמור לעיל, החליט מעסיק המערער (מפעלי העמק) על חיפוש מועמדים נוספים לתפקיד, ואכן התקבלה מועמדות של אדם נוסף, שכישוריו התאימו לתפקיד.
- (ה) ביום 3.8.08, בין השעות 15:00 ל-16:00, התקיימה שיחה טלפונית בין המערער ומזכירת מפעלי העמק, ובמהלך השיחה האמורה מסרה המזכירה למערער, כי למרות סגירת המכרז נערך חיפוש אחר מועמדים נוספים וכי נמצא מועמד ראוי לתפקיד.
- (ו) המערער קיבל את המידע האמור בכעס רב ובהפתעה גדולה וחש אכזבה קשה, שכן חשב שמדובר במהלך לא תקין, בניגוד לתנאי המכרז והוא פירש זאת כמהלך שעלול להביא להדחתו.
- (ז) מספר שעות לאחר מכן, בסביבות חצות הלילה, התחיל המערער להרגיש כאבים בחזה. הוא נטל אופטלגין, ללא הטבה. בבוקר פנה למרפאת הקיבוץ בו הוא חבר, נבדק ע"י רופא שאבחן אצלו אוטם קדמי של שריר הלב, ופונה מיידית באמצעות נט"ן לבית החולים.

ההליך בבית הדין האזורי

4. הצדדים הגיעו להסכמה כי ימונה מומחה יועץ רפואי.
5. פרופ' אנדרי קרן - מומחה בתחום הקרדיולוגיה, מונה כמומחה מטעם בית הדין והגיש חוות דעתו ביום 9.4.11, בה קבע בין היתר:

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

"התובע היה בעל גורמי סיכון להתפתחות טרשת כלילית, ולכן היה בסיכון מוגבר לעומת אדם רגיל בגילו לפתח את סיבוכי המחלה, כולל אוטם חריף של שריר הלב... על פי המסמכים הרפואיים, הכאבים אשר סימלו את תחילת תהליך האוטם החלו בשעה 24:00, כ-9-8 שעות לאחר האירוע החרוג בעבודתו. על פי הספרות הקרדיולוגית, הוכח קשר סיבתי הדוק בין אירועים הגורמים לעקה נפשית חריגה של התרגזות/התרגשות יוצאת דופן לבין הופעת אוטם חריף של שריר הלב כאשר האוטם מתרחש במהלך האירוע או בשעתיים הראשונות לאחריו. לאחר מכן, בחלוף השעות, הקשר בין ההתרגזות להופעת האוטם הולך ונחלש והאירוע מאבד את משמעותו הסטטיסטית. במקרה שבנדון, חלפו כ-9-8 שעות בין האירוע החרוג בעבודתו של התובע להופעת הסימנים הראשונים לאוטם החריף של שריר הלב, איננו שולל לחלוטין את האפשרות כי קיים קשר בין האירוע לאוטם, אך מחליש אותו מאוד... אין להערכתנו קשר סיבתי בין האירוע החרוג בעבודתו של התובע להופעת האוטם החריף של שריר הלב... השפעת האירוע בעבודה על הופעת האוטם החריף של שריר הלב במועד שהופיע הייתה פחותה בהרבה לעומת גורמי הסיכון אשר קיננו וסוכמו לעיל".

6. ביום 20.6.11 הגיש ב"כ המערער בקשה להפניית שאלות הבהרה למומחה מטעם בית הדין.

7. בהחלטת בית הדין מיום 11.7.11, הועברו למומחה 20 שאלות הבהרה.

8. מענה לשאלות הבהרה התקבל ביום 17.8.11. אביא להלן שאלות ותשובות עיקריות.

9. לשאלה "האם נכון כי להבדיל ממאמץ גופני חריג שמסתיים בנקודת זמן מוגדרת, דחק נפשי עלול להמשיך ולחזור על עצמו כמו במקרהו של התובע, גם לאחר שהסתיימה שיחת הטלפון עם המזכירה בין השעות 15:00-16:00?",

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

ענה המומחה:

"נכון. ובהתבסס בין השאר על עובדה זו, כתבתי במפורש בחוות הדעת כי למרות העובדה כי "חלפו כ- 8-9 שעות בין האירוע החרוג בעבודתו של התובע להופעת הסימנים הראשונים לאוטם החרוף של שריר הלב אינני שולל לחלוטין את האפשרות כי קיים קשר בין האירוע לאוטם, אך מחליש אותו מאוד".

10. לשאלה "על פי נסיוןך, הספרות המקצועית והנתונים הסטטיסטיים, מהי לדעתך הסבירות באחוזים כי התובע, בהתחשב בנתוניו האישיים, היה צפוי ללקות באוטם שריר הלב באותו מועד בו לקה בו בפועל, גם ללא האירוע החרוג?",

ענה המומחה:

"...קביעת החשיבות של האירוע החרוג בעבודה, במקרה של התובע, כבכל המקרים, נעשית תוך כדי התחשבות במכלול הנתונים העומדים לרשותנו, ועל סמך המידע הכולל הגעתי למסקנה כי גם אם לאירוע החרוג הייתה השפעה כלשהי על בוא האוטם, היא הייתה בלתי משמעותית וזניחה לעומת מצבו הבריאותי באותה עת".

11. לשאלה "האם נכון כי קיימות גישות אחרות של מומחים אחרים, על פיהן יתכן קשר סיבתי בין מועקה נפשית חריגה לבין אוטם שריר הלב גם אם זה מתרחש פרק זמן העולה על שעתיים והעולה אף על 8-9 שעות?"

ענה המומחה:

"...במקרה של התובע לא פסלתי מראש את האפשרות לקביעת קשר סיבתי בין האירוע בעבודה לאוטם על רקע פרק הזמן שחלף, אלא שקלתי את כל הנתונים שעמדו בפניי, כאשר פרק הזמן שחלף מחליש אפשרות לקשר זה אך לא מבטל אותו אפריורי".

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

12. תשובותיו של המומחה לשאלות ההבהרה התקבלו ביום 17.8.11, ובתאריך 25.10.11, לאחר שהתקבלה התייחסות שני הצדדים לתשובותיו של המומחה, הגיש המערער בקשתו למינוי מומחה אחר או נוסף מטעם בית הדין.

נימוקי המערער בבקשתו זו היו:

- (א) המומחה מתנגד לאסכולה הרפואית עליה מתבססת פסיקת בתי הדין לעבודה תחום הפגיעה.
- (ב) המומחה אינו יכול להעריך את סבירות קרות האוטם, אף ללא אירוע חריג בחיי העבודה, באותו פרק זמן בו ארע למעשה.
- (ג) המומחה לא השיב לכל השאלות שנשאל והן חיוניות להכרעה בהליך.

13. בית הדין קמא דחה בקשה זו בהחלטה מיום 27.11.11. בין נימוקיו, קבע בית הדין כי המומחה כתב חוות דעת מפורטת ומנומקת והשיב לכל השאלות שהופנו אליו בהסתמך על העובדות שנקבעו על ידי בית הדין. בנוסף, מסקנתו של המומחה התקבלה בהתאם לנתונים האישיים והרפואיים, ולא ניתן לשייך את המומחה לאסכולה ספציפית.

הכרעת בית הדין האזורי

14. בית הדין האזורי קבע בפסק דינו כי אין להכיר באוטם שריר הלב של המערער כפגיעה בעבודה. מסקנה זו של בית הדין התבססה על מספר נימוקים:

- (א) הנימוק העיקרי הוא מילותיו של סעיף 83 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב) התשנ"ה-1991 (להלן: "חוק הביטוח הלאומי"):

"תאונה שאירעה לעובד תוך כדי עבודה רואים אותה כתאונה שאירעה גם עקב העבודה, אם לא הוכח ההיפך; ואולם תאונה שאינה תוצאה של גורמים חיצוניים הנראים לעין, בין שאירעה

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

לעובדו ובין לעובד עצמאי, אין רואים אותה כתאונת עבודה אם הוכח כי השפעת העבודה על אירוע התאונה הייתה פחותה הרבה מהשפעת הגורמים האחרים".

לדעתנו של בית הדין, "אין חולק כי אוטם שריר הלב הינו תאונה שאינה תוצאה של גורמים חיצוניים הנראים לעין. על כן, לא יראו קשר סיבתי משפטי בין האירוע בעבודה לבין המחלה, אם השפעת העבודה הייתה פחותה בהרבה מהשפעת גורמים אחרים" (הדגשה שלי- י.פ.).

(ב) על אף טענתנו של המערער לפיה המומחה שבוי בתפיסה שאינה נחלת הכלל, המחמירה מאוד עם המערער וכי המומחה לא התייחס לשאלה המהותית לעניין עיתוי האוטם במועד בו התרחש בפועל, קובע בית הדין קמא כי "המומחה לא התייחס רק למובהקות או לקשר הסיבתי הסטטיסטי, אלא התבסס על נתוניו האישיים של התובע (המערער- י.פ.), ולא שלל קיום קשר סיבתי רק בשל פרק הזמן שחלף בין האירוע לבין מועד הופעת האוטם" (הדגשה שלי- י.פ.).

15. לאור האמור, הגיע בית הדין למסקנה כי המומחה הסביר את מסקנתו לפיה השפעת האירוע בעבודה הייתה "שולית ומזערית" לעומת השפעת גורמים אחרים, לפיכך מתקיים הסיפא שבסעיף 83 לחוק הביטוח הלאומי ואין להכיר באוטם שריר הלב של המערער כפגיעה בעבודה והערעור נדחה בהחלטה מיום 27.11.11.

הערעור

16. בערעורו טוען המערער כי שגה בית הדין האזורי הן בדחיית הבקשה למינוי מומחה אחר או נוסף, והן עת אימץ ללא סייג את חוות דעת המומחה, תוך שלא התמודד עם חלק מטענות המערער כפי שעולות בבקשתו ובסיכומיו.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

17. עוד טוען המערער כי קיימת סמיכות זמנים ברורה בין אירוע האוטם ובין האירוע התאונתי בעבודה, כי אין הכרח שהנזק הגופני ייגרם כל כולו בשל האירוע התאונתי בלבד וכי בהחלט ייתכן כי הנזק נגרם בחלקו בשל האירוע התאונתי ובחלקו בשל גורמים נוספים.
18. בנוסף טוען המערער, תוך הסתמכות על ההלכה הנוהגת, כי יש לחלק את מבחן הקשר הסיבתי לשני חלקים: האחד מבחן הקשר הסיבתי העובדתי והשני מבחן הקשר הסיבתי המשפטי- במסגרת מבחן הקשר הסיבתי העובדתי, על המבוטח להוכיח כי האירוע התאונתי מוכר כגורם משרה (זר) בספרות הרפואית. לאחר מכן, במסגרת מבחן הקשר הסיבתי המשפטי, תיבחן סמיכות הזמנים, דהיינו "האם אלמלא האירוע בעבודה היה האוטם מתרחש, פחות או יותר, באותו פרק זמן בו הוא התרחש בפועל".
- עוד טוען המערער, כי יש להבחין בין גישת המשפטן וגישת הרופא, מאחר והשאלה "אם השפעת העבודה על קרות האירוע הייתה פחותה בהרבה מהשפעת גורמי הסיכון" היא שאלה משפטית ולא שאלה רפואית, ועל כן תשובת המומחה בנקודה זו אינה יכולה להחליף את שיקול דעתו של בית המשפט.
19. לטענתו, לעניין הכרה בקשר הסיבתי שבין האירוע החריג ואוטם שרירה הלב, קבעה הפסיקה כי יש צורך בסמיכות זמנים ברורה וכי די בקיומו של ספק בדבר הקשר הסיבתי על מנת לקבוע כי חזקת הסיבתיות לא נסתרה וכי קיים קשר סיבתי כנדרש.
20. בנוסף, חוזר המערער ומעלה טענותיו כנגד המומחה, ומבהיר מדוע לטעמו חייב היה בית הדין קמא למנות מומחה אחר או נוסף: במקרה שלפנינו, כך לפי טענות המערער, גורמי הסיכון התקיימו עוד משנת 2002, ואילו כ- 8-9 שעות לאחר האירוע נגרם אוטם הלב. נראה כי אלמלא אותו אירוע לא היה המערער עובר אירוע אוטם במועד בו אירע, אם בכלל.
21. נוכח האמור, מבקש המערער לקבוע כי סביר שאמלמלא האירוע החריג לא היה מתרחש האוטם במועד בו התרחש, ועל כן יש להכיר באוטם בו לקה

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

ביום 3.8.08 כפגיעה בעבודה. לחלופין, למנות מומחה אחר או נוסף לקביעת הקשר הסיבתי.

22. **המשיב טוען** כי יש להותיר על כנו את פסק דינו של בית הדין קמא, אשר אימץ חוות דעתו של פרופסור אנדריי קרן, שהינה מפורטת, מקיפה, יסודית וחד משמעית.

דיון והכרעה

23. לאחר שנתנו דעתנו לכלל החומר שהובא בפנינו במסגרת הערעור, הגענו לכלל מסקנה כי דין הערעור להידחות. מסקנות בית הדין האזורי מבוססות היטב בתשתית העובדתית כפי שנפרשה לפניו, ופסק דינו ראוי להתאשר מטעמיו על פי הוראת תקנה 108(ב) **לתקנות בית הדין לעבודה (סדרי דין), תשנ"ב-1991**.

אולם, לא נצא ידי חובת הנמקת הדין מבלי לעמוד על הנקודות הבאות.

24. בחוות דעת המומחה שהוגשה לבית הדין קמא ביום 17.4.11, ובמענה לשאלות ההבהרה שנשלחו אליו שהתקבלו בבית הדין ביום 17.8.11, הבהיר המומחה כי השפעתו של האירוע החריג, גם אם הייתה קיימת, הינה זניחה יחסית לגורמי הסיכון האחרים מהם סבל המערער. בנוסף, אחר בחינת נסיבות המקרה, קבע המומחה כי הזמן שחלף בין האירוע החריג להופעת האוטם, מצביע על כך שהסבירות לקיום קשר סיבתי בין האירוע החריג בעבודה לבין הופעת האוטם נמוכה.

25. חוות דעת המומחה הינה ברורה, ניתן בה מענה ראוי לשאלות הרלוונטיות להכרה באוטם שריר הלב כתאונה בעבודה, ובדין אימץ אותה בית הדין קמא בפסק דינו.

26. חובת הוכחת קשר סיבתי בין האירוע החריג בעבודה לבין אוטם שריר הלב מוטלת על המערער. עליו להוכיח בסבירות של מעל 50% קיומו של קשר שכזה. משהמומחה, בחוות דעתו, מגיע למסקנה כי הסבירות שקיים קשר סיבתי בין האירוע החריג ובין הופעת האוטם- נמוכה, משמעות הדבר הינה

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 52830-02-12

שלא הוכח על ידי המערער בסבירות של מעל 50% קיומו של קשר סיבתי בין האירוע החריג להים אוטם שריר הלב.

27. מצב בו קיים ספק, אין הוא רלוונטי לקביעת הקשר הסיבתי בין האוטם ובין האירוע החריג, כי אם רלוונטי לקביעת קיומו של אירוע חריג או לאו. ככל שקיים ספק אמיתי בדבר חריגות האירוע, מתחזק הצורך במינוי מומחה רפואי שיידרש לבחון את הקשר בין אותו אירוע לבין אוטם שריר הלב.

28. אך ורק אם עולה מתוך חוות דעת המומחה בסבירות מעל 50% קיום קשר סיבתי בין האירוע החריג לאוטם, יש להידרש לסיפא של סעיף 83 לחוק הביטוח הלאומי- עניין שאלת הייחוס. לגבי שאלת הייחוס, המבחן הוא מבחן העיתוי ולא מבחן הכימוי- האם סביר להניח שהאוטם היה מתרחש במועד בו אירע גם אלמלי האירוע החריג, או שאלמלי האירוע החריג מועד התרחשותו היה נדחה למועד מאוחר יותר (עב"ל 52081-05-10 **דורון טמיר - המוסד לביטוח לאומי**, ניתן ביום 11.11.10).

29. בנסיבות המקרה שלפנינו אין מקום להידרש לשאלת הייחוס משלא הוכח קשר סיבתי כנדרש בין האירוע החריג לאוטם.

30. **סוף דבר** - הערעור נדחה בזאת ללא צו להוצאות.

ניתן היום, י"ח בסיוון התשע"ג (27 במאי 2013), בהעדר הצדדים, ויישלח אליהם.

ורדה וירט-ליבנה,
שופטת

יגאל פליטמן,
סגן נשיאה

נילי ארד,
נשיאה, אב"ד

גברת דיתני שרון,
נציגת ציבור (מעבידים)

מר אלי פז,
נציג ציבור (עובדים)